

לשמוע קול תורה – מצווה בפרשה

שמות

לא תעמוד על דם רעך

בפרשתנו אנו מתוודעים למשה רבנו ולחוש הצדק הטבוע בו. בשלוש הזדמנויות שונות סיכן משה את חייו כדי להציל אדם מיד רודפו:

תחילה הציל משה איש יהודי מידיו של שוטר מצרי שהתעמר בו: "וַיִּרְא אִישׁ מִצְרִי מַכָּה אִישׁ עִבְרִי מֵאֶחָיו... וַיֵּךְ אֶת הַמִּצְרִי" (שמות ב, יא-יב); לאחר מכן חילץ יהודי ממכותיו של יהודי אחר: "וְהִנֵּה שְׁנֵי אֲנָשִׁים עִבְרִים נֹצִים וַיֹּאמֶר לְרִשָּׁע לְמָה תִּכֶּה רֵעֶךָ" (פס' יג); ובהזדמנות השלישית הושיע את בנות יתרו הרועות מן הרועים שהתנכלו להן: "וַיִּבְאוּ הָרְעִים וַיִּגְרְשׂוּם וַיִּקָּם מֹשֶׁה וַיִּזְשַׁעַן וַיִּשְׁקֶךְ אֶת צֵאֲנָם" (פס' יז).

שלוש הצלות לפנינו – הצלת יהודי מגוי, הצלת יהודי מיהודי והצלת לא יהודיות מגויים.

התנהלותו של משה מעוגנת בחיוב המופיע בפרשת קדושים: "לא תעמד על דם רעך" (ויקרא יט, טז), וכך נפסק להלכה בשולחן ערוך:

הרואה את חברו טובע בים, או לסטים באין עליו, או חיה רעה באה עליו, ויכול להצילו הוא בעצמו או שישכור אחרים להציל, ולא הציל; או ששמע עובדי כוכבים או מוסרים מחשבים עליו רעה או טומנים לו פח ולא גילה אוזן חברו והודיעו; או שידע בעובד כוכבים או באנס שהוא בא על חברו, ויכול לפייסו בגלל חברו ולהסיר מה שבלבו ולא פייסו, וכיוצא בדברים אלו, עובר על לא תעמוד על דם רעך (חושן משפט תכו, א).

נחלקו המפרשים עד היכן מגעת חובת ההצלה.¹ האם חייב אדם להציל את חברו גם במחיר של סיכון חייו-הוא, או שמא חובת ההצלה חלה רק כשאפשר להציל בלי להיכנס לכלל סכנה?

מהתנהלותו של משה רבנו, שסיכן את חייו שלוש פעמים, אנו למדים שוודאי שההתנהלות הראויה כוללת את הצורך במאמצי הצלה גם במחיר של סיכון עצמי.

ואולם נראה שאין מחלוקת אמיתית בדעות, אלא הפרדה בין אידיאל לבין דרישה מציאותית. דרכו של משה רבנו היא ודאי הדרך האידיאלית, אך לא כל אדם מסוגל לילך בה. האומץ הנדרש כדי לקום ולהתערב במריבה של אחרים תוך סכנת חיים ממשיית איננו נחלתם של כלל האנשים, והתורה אינה מחייבת את האדם לבצע דברים שאינם ביכולתו. על כן הותירה ההלכה מרחב פעולה בין הרצוי למצוי, וכל אדם יפעל במרחב זה כפי כוחו ויכולתו.

בטווח שבין הרצוי למצוי – משה רבנו מתווה לנו את הדרך הרצויה.

שאל דוד בוצ'קו

¹ עיינו בסמ"ע ס"ק ב, שמביא מחלוקת זו. והארכתי בזה בספרי "בעקבות המחבר" חלק ב סימן מה.